

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการผลิตข้าว การเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่โดยใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม เป็นสิ่งที่จำเป็นในสภาพปัจจุบันและอนาคต การเลือกใช้พันธุ์ดีเป็นวิธีการที่จะเพิ่มผลผลิตของเกษตรกร ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 60 ล้านไร่ ความต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ดี เพื่อการเพาะปลูกข้าวปีละ ประมาณ 6 แสนตัน แต่เมล็ดพันธุ์ที่ดีที่ผ่านกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะจากกองขยายพันธุ์พืชของกรมส่งเสริมการเกษตร มีเพียงปีละ 4-6 หมื่นตันเท่านั้น ส่วนที่เหลือเกษตรกรเก็บพันธุ์ไว้ใช้เองหรือซื้อขายแลกเปลี่ยนในท้องถิ่น หากเกษตรกรไม่คำนึงถึงวิธีการดูแลปฏิบัติ การรักษาพันธุ์ข้าว เมื่อปลูกข้าว นั้นไปได้ 2-3 ปี พันธุ์ข้าว นั้นจะเสื่อมลง ทำให้ผลผลิตต่ำคุณภาพข้าวด้อยลง

กรมส่งเสริมการเกษตร (2543: 1-2) ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการผลิตข้าวขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 โดยอาศัยกลยุทธ์หลักในการส่งเสริมการผลิตข้าว จัดตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนขึ้นที่กำหนดให้ 1 ศูนย์ ครอบคลุมพื้นที่ 4,000 ไร่ โดยมุ่งเน้นให้มีแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีในชุมชนขึ้นเป็นศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งมีการถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และการใช้ข้าวพันธุ์ดีนี้เป็นเทคโนโลยีการผลิตข้าวที่เป็นพื้นฐานที่จะทำให้ประสิทธิภาพการผลิตข้าวสูงขึ้น มีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของตลาดและของผู้บริโภค

อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี มีศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ตั้งแต่ปี 2543-2549 ในพื้นที่ 13 ตำบล รวม 13 ศูนย์ ซึ่งแบ่งเป็นศูนย์ฯผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเหนียว จำนวน 9 ศูนย์ ศูนย์ข้าวเจ้าขาวดอกมะลิ 105 จำนวน 4 ศูนย์ (สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองอุดรธานี, 2545) ถึงแม้ทางศูนย์ฯจะสามารถผลิตเมล็ดข้าวพันธุ์ดีได้แต่ปัญหาที่พบคือเกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่นิยมใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ทางศูนย์ผลิตได้ จากสาเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่าการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ซึ่งเป็นผู้ผลิตแปลงขยายเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี 200 ไร่ ในอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ว่าได้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ตามหลักวิชาการในการผลิต และเมล็ดพันธุ์มีคุณภาพ

ประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ดีเพื่อขยายต่อไปยังเกษตรกรรายอื่น ๆ ต่อไป และเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตข้าวโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนในอำเภอต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

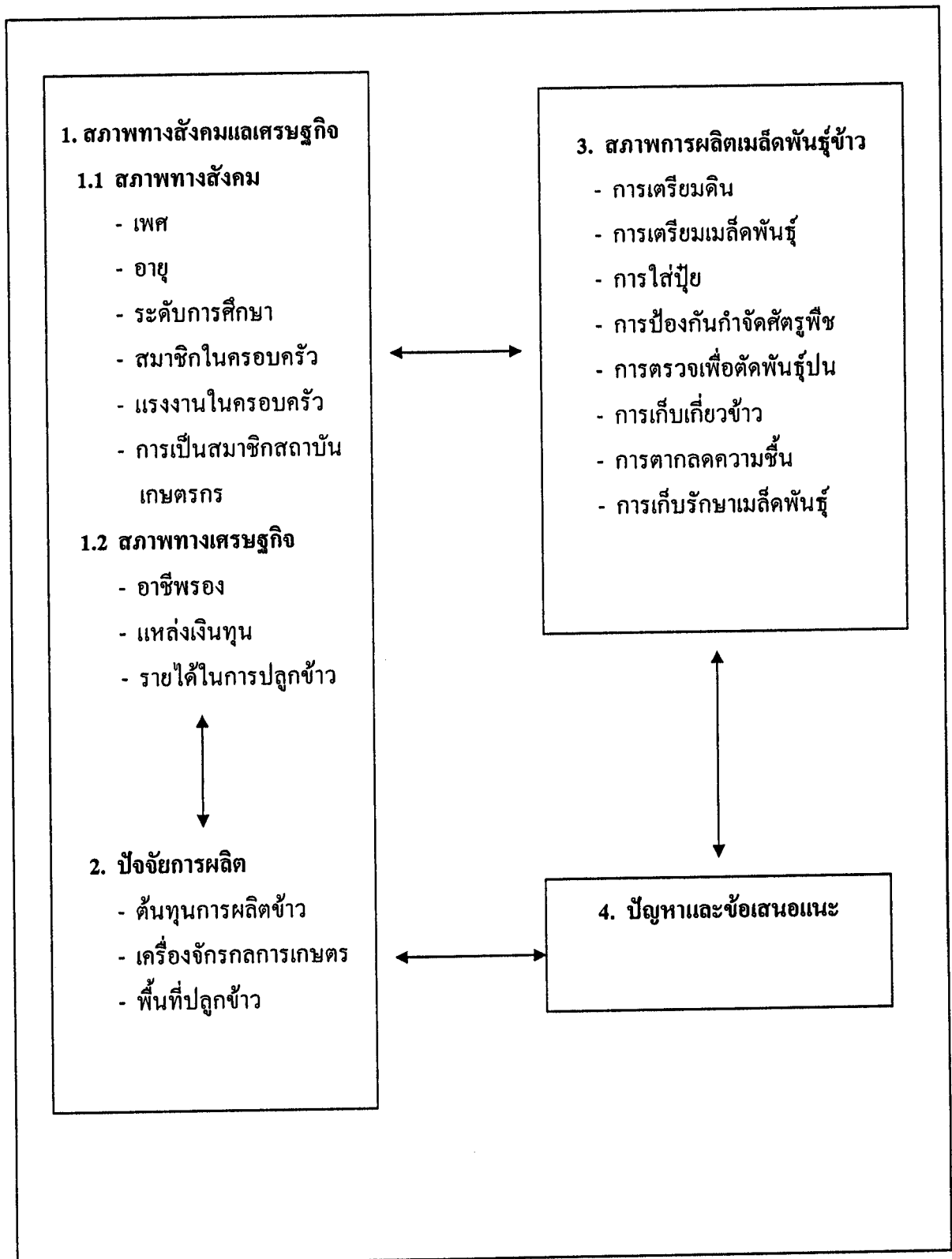
2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

2.2 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ของสมาชิกโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ได้ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยเพื่อกำหนดเป็นตัวแปรที่สำคัญ โดยมีปัจจัยในด้านสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว แรงงานในการปลูกข้าว และการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพรอง แหล่งเงินทุน และรายได้จากข้าวขาวดอกมะลิ 105 ปัจจัยการผลิต ได้แก่ ดินทุนการผลิตข้าว พื้นที่ปลูกข้าว เครื่องจักรกลทางการเกษตร สภาพการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 ได้แก่ การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใส่ปุ๋ย การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การตรวจเพื่อตัดต้นพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวข้าว การตากลดความชื้น และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ปัญหาและข้อเสนอแนะ ได้แก่ ด้านพื้นที่ การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใส่ปุ๋ยอินทรีย์ในนาข้าว การใส่ปุ๋ยเคมี การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การตรวจเพื่อตัดต้นพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวข้าว การนวดข้าว การตากลดความชื้น การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ ด้านการตลาด และด้านอื่น ๆ โดยสรุปเป็นแบบจำลองกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1.1 ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 แปลงขยายเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่ ของโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ปี 2548 จากจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 100 ราย

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 โครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนของเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ 200 ไร่

5.2 สภาพการผลิตข้าว หมายถึง การผลิตข้าวตามขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่ การเตรียมดิน การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การใส่ปุ๋ย การป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว การตรวจเพื่อตัดต้นพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวข้าว การตากลดความชื้น และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์

5.3 ผลผลิต หมายถึง จำนวนผลผลิตข้าวที่ได้จากการผลิตข้าวในปีในรอบปีที่ผ่านมา

5.4 ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน หมายถึง แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เกษตรกรมีส่วนร่วมและมีการดำเนินงานทุกขั้นตอน รวมถึงการตั้งกองทุนหมุนเวียนการควบคุมและการกระจายเมล็ดพันธุ์สู่ชุมชน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่องนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

6.1 สามารถนำผลการวิจัยด้านสภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรมาประกอบการวางแผน และกำหนดแนวทางส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนของเกษตรกรในจังหวัดอุดรธานี และอาจปรับใช้กับจังหวัดอื่น ๆ ที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน

6.2 ผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขปัญหาการดำเนินงานรวมทั้งการปฏิบัติของเกษตรกร ในการจัดทำโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน

6.3 สามารถนำผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการวิจัยประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง